
naar de plek in Michigan die Van Raalte had verkozen. Van Hinte droeg zijn boek in het bijzonder op aan de stichter van de kolonie aan de Black River die net als hijzelf het oog had van een ‘geografisch ingenieur’.²⁸ Anders dan de tot nu toe genoemde auteurs beschreef hij Van Raalte en zijn ‘woudpioniers’ geheel vanuit een niet-kerkelijk perspectief, en relativeerde hij bovendien het aandeel van de afgescheidenen in de emigratie naar de Verenigde Staten en ook de – volgens Kuyper, Wormser en Rullmann – onheuse bejegening die zij van Nederlandse niet-geestverwanten zouden hebben ontvangen: ‘Ten onrechte en tegen beter weten in tracht men te onzent in Christelijk Gereformeerde kringen de voorstelling te wekken alsof men slechts ‘met trotsche minachting of medelijdend schouderophalen’ neerzag op de landverhuizers (...) die als ‘ballingen’ door het vaderland feitelijk werden ‘uitgeworpen’.’²⁹

Er waren geen auteurs die een afkeer hadden van Van Raalte. De bewonderende toon over hem hield ook stand in het wetenschappelijke werk van Van Hinte en werd na de Tweede Wereldoorlog nog versterkt in weer een nieuw genre: het verhalend proza van P.J. Risseeuw. Het geslacht Risseeuw was afkomstig uit de Afscheiding en hij bezocht in 1934 te Utrecht de tentoonstelling over de Afscheiding en stuitte daar op het verhaal van de emigratie. Hij schreef over dit thema de driedelige roman *Landverhuizers (Vrijheid en brood* (1946), *De huilende wildernis* (1946) en *Ik worstel en ontkom* (1951), dat in de tijd van een nieuwe emigratiegolf vanuit Nederland naar Noord-Amerika (1847-1947!) druk op druk beleefde en in 1947 als hoorspel werd uitgezonden door de NCRV.³⁰

Het verhaal wordt verteld vanuit de optiek van een mede-emigrant, maar Van Raalte is de hoofdpersoon in het boek, de man met wie alle uitdagingen worden aangegaan, tegensgeslagen worden overwonnen en die als charismatisch leider de gemeenschap in Michigan samenbindt. Hij wordt niet getekend als de neocalvinistische organisator, maar meer als bevindelijke vrome. In 1947, naar aanleiding van het eeuwfeest van de immigratie in Michigan, vroegen enkele hervormde predikanten hun synode om rehabilitatie van deze indrukwekkende geestverwant maar kerkelijk uitgeslotene. De synode zag hiervan af en Van Raalte bleef zo in de herinnering de man van de afgescheidenen. Dat is ook het geval in een andere bestseller, *Het wonder van de negentiende eeuw* (1965) van volkshistoricus Algra – die overigens de zorg voor de maatschappelijk zwakkeren beklemtoonde als motief voor emigratie en voor de vorming van Holland als een kolonie.

Het duurde tot 1984 – anderhalve eeuw na de Afscheiding – voor aan Nederlandse zijde uitvoerig en gedetailleerd aandacht werd ge-

²⁸ Van Hinte, *Nederlanders in Amerika*, 142.

²⁹ *Idem*, 199.

³⁰ Hans Krabbendam, *Vrijheid in het verschiet. Nederlandse emigratie naar Amerika 1840-1940* (Hilversum 2006) 15.